

**AHOLINING IJTIMOYIY-IQTISODIY TURMUSH DARAJASIGA DAVLAT
TOMONIDAN AMALGA OSHIRILADIGAN IJTIMOYIY HIMOYA TA'SIRINI
TAHLILI.**

**Annayev Abbos Baxtiyor o'g'li
Hamidova Dilorom Muhiddinovna**

Xalqaro innovatsion universiteti "Iqtisodiyot va aniq fanlar" kafedrası assistentlari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11099478>

Annotatsiya. Ushbu maqolada aholining ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga Davlat tomonidan amalga oshiriladigan ijtimoiy himoya ta'sirini baholash uchun ekonometrik modellashtirishdan foydalanadi. Bandlik darajasi, uy xo'jaliklari daromadlari darajasi va qashshoqlik darajasi kabi asosiy ko'rsatkichlarni statistik tahlil qilish orqali biz iqtisodiy farovonlikni oshirishda ushbu tadbirlarning samaradorligini o'rganamiz. Iqtisodiy rivojlangan davlatlar ma'lumotlarini o'rganish va mavjud adabiyotlardan tushunchalar olish orqali ushbu tadqiqot siyosatchilar va tadqiqotchilar uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etadi va haqiqatda farovonlikka intilishda dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Davlat tomonidan amalga oshiriladigan ijtimoiy himoya, rag'batlantirish, aholi turmushining ijtimoiy-iqtisodiy darajasi, ekonometrik tahlil, Ekonometrik modellashtirish, Bandlik darajasi, Uy xo'jaliklarining daromadlari, qashshoqlikni kamaytirish, davlat rag'batlantirishlari, daromadlar tengsizligi, ta'lim, sog'liqni saqlash.

**ANALYSIS OF THE IMPACT OF SOCIAL PROTECTION IMPLEMENTED BY THE
STATE ON THE SOCIO-ECONOMIC STANDARD OF LIVING OF THE
POPULATION.**

Abstract. This article uses econometric modeling to assess the impact of social protection implemented by the State on the socio-economic standard of living of the population. Through statistical analysis of key indicators such as employment rates, household income levels, and poverty rates, we examine the effectiveness of these interventions in improving economic well-being. By examining data from economically developed countries and drawing insights from the existing literature, this study provides valuable insights for policymakers and researchers to inform evidence-based decision-making in the pursuit of well-being in reality.

Key words: Social protection implemented by the state, incentives, socio-economic level of the population, econometric analysis, Econometric modeling, Employment rate, Household income, poverty reduction, state incentives, income inequality, incentives 'lim, health care.

**АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ, РЕАЛИЗУЕМОЙ
ГОСУДАРСТВОМ, НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УРОВЕНЬ ЖИЗНИ
НАСЕЛЕНИЯ.**

Аннотация. В статье используется эконометрическое моделирование для оценки влияния реализуемой государством социальной защиты на социально-экономический уровень жизни населения. Посредством статистического анализа ключевых показателей, таких как уровень занятости, уровень доходов домохозяйств и уровень бедности, мы изучаем эффективность этих мер в улучшении экономического благосостояния. Изучая данные из экономически развитых стран и извлекая информацию из существующей литературы, это исследование предоставляет ценную информацию политикам и

исследователям, которые помогут им принимать обоснованные решения в поисках реального благополучия.

Ключевые слова: *Социальная защита, реализуемая государством, стимулы, социально-экономический уровень населения, эконометрический анализ, эконометрическое моделирование, уровень занятости, доходы домохозяйств, сокращение бедности, государственные стимулы, неравенство доходов, льготы, здравоохранение.*

Kirish: Butun dunyo bo‘ylab hukumatlar iqtisodiy rivojlanishga ko‘maklashish va ijtimoiy nomutanosibliklarni bartaraf etish uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va ijtimoiy ta‘minot dasturlarini o‘z ichiga olgan bir qator imtiyozlardan foydalanadilar. Ushbu tadqiqot hukumatning bunday aralashuvining ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga ta‘sirini empirik baholashga qaratilgan. Ekonometrik usullardan foydalangan holda biz turli siyosat choralari samaradorligini miqdoriy baholashga intilamiz va jamiyat farovonligini oshirishga intilayotgan siyosatchilar uchun tushunchalar beramiz.

Iqtisodiy tanazzul va inqirozlar sharoitida hukumatlar ko‘pincha iqtisodlarni jonlantirish va fuqarolarning farovonligini oshirish vositasi sifatida rag‘batlantirish paketlariga murojaat qilishadi. Fiskal siyosatdan tortib pul-kredit choralari gacha bo‘lgan ushbu intervensiyalar yalpi talabni oshirish, bozorlarni barqarorlashtirish va iqtisodiy zarbalarning salbiy oqibatlarini yumshatishga qaratilgan. Biroq, bunday rag‘batlantirish paketlarining samaradorligini baholash ularning ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta‘sirini va ushbu natijalarni qo‘zg‘atuvchi asosiy mexanizmlarni chuqur tushunishni talab qiladi.

Ekonometrik modellashtirish bu ishda kuchli tahliliy vosita bo‘lib xizmat qiladi va tadqiqotchilarga davlat aralashuvining turmush darajasining turli jabhalariga ta‘sirini miqdoriy baholash imkonini beradi. Empirik ma‘lumotlarni tahlil qilish uchun statistik usullardan foydalangan holda, iqtisodchilar naqshlarni farqlashlari, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashlari va siyosat aralashuvining potensial natijalarini bashorat qilishlari mumkin. Ushbu maqolada biz ushbu murakkab bog‘liqlikni yoritish uchun ekonometrik metodologiyalardan foydalangan holda davlat rag‘batlantirishining turmush darajasining ijtimoiy-iqtisodiy darajasiga ta‘sirini har tomonlama o‘rganishga kirishamiz.

Asosiy qism: Ijtimoiy himoya odamlar va jamoalarni qashshoqlik, ishsizlik, kasallik va keksalik kabi xavf-xatarlardan himoya qilishga qaratilgan qator siyosat va dasturlarni o‘z ichiga oladi. Bu chora-tadbirlar ijtimoiy adolat, inson qadr-qimmatini va inklyuziv iqtisodiy o‘rnatishni ta‘minlashga xizmat qiladi. Moliyaviy yordam, sog‘liqni saqlash xizmatlari va boshqa qo‘llab-quvvatlash shakllarini taqdim etish orqali ijtimoiy himoya mexanizmlari odamlarga o‘zlarining asosiy ehtiyojlarini qondirish va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish imkoniyatlaridan foydalanishga yordam beradi.

Ushbu bo‘limda ijtimoiy himoa aholi turmushining ijtimoiy-iqtisodiy darajasiga ta‘sirini tahlil qilishga yo‘naltirilgan nazariy asoslar keltirilgan. Farovonlik iqtisodiyoti, ijtimoiy siyosat nazariyasi va rivojlanish iqtisodiyoti tushunchalariga tayangan holda, dastur ijtimoiy himoya tadbirlarining farovonlikning asosiy ko‘rsatkichlariga, jumladan, daromadlarni taqsimlash, ta‘lim, sog‘liqni saqlash va qashshoqlikni kamaytirishga ta‘sir qilish mexanizmlarini o‘rganadi. Bizning izlanishimiz ta‘limga davlat xarajatlari va ta‘lim darajasining yaxshilanishi o‘rtasida statistik

jihatdan muhim ijobiy bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Xuddi shunday, sog‘liqni saqlash infratuzilmasiga investitsiyalarning ortishi sog‘liqni saqlashdan foydalanishning yuqori sur‘atlari va sog‘liqni saqlash natijalarining yaxshilanishi bilan bog‘liq. Bundan tashqari, maqsadli ijtimoiy ta‘minot dasturlari qashshoqlik darajasini, ayniqsa aholining zaif qatlamlari orasida yumshatish ta‘sirini ko‘rsatadi. Hukumatimizda ushbu ishlar ham yaxshi yo‘lga qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi, Qashqadaryo viloyati va Qarshi shahrida aholi ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasi va ijtimoiy sohalarning yillar kesimida tahlili

Ko‘rsatgichlar	Yillar			
	2020	2021	2022	2023
1. Doimiy aholi soni, mln kishi				
-O‘zbekiston Respublikasi bo‘yicha	33,905	34,510	35,271	36,024
-Qashqadaryo viloyati bo‘yicha	3,301	3,365	3,408	3,499
-Qarshi shahri bo‘yicha	0,277	0,281	0,287	0,291
2. Pensiya va ijtimoiy nafaqa oluvchi shaxslar soni, mln kishi				
- O‘zbekiston Respublikasi bo‘yicha	4,029	4,253	4,578	4,447
-Qashqadaryo viloyati bo‘yicha	0,357	0,382	0,384	0,385
-Qarshi shahri bo‘yicha	0,030	0,031	0,032	0,032
3. Pensionerlarga tayinlan-gan o‘rtacha oylik pensiya miqdori, ming.so‘mda				
- O‘zbekiston Respublikasi bo‘yicha	848,5	963,6		
-Qashqadaryo viloyati bo‘yicha	792,2	916,3		

1. 2022 yil 1 yanvardan boshlab pensiya tayinlashning yangicha tizimi joriy qilindi. 2022 yil 1 yanvardan boshlab pensiyani hisob-kitob qilish uchun ish haqining maksimal miqdori pensiyani hisoblash bazaviy miqdorining o‘n barobaridan o‘n ikki barobarigacha oshirildi.

Adabiyot manbalarini haqida umumiy ma‘lumot; Adabiyot sharhi:

Avvalgi tadqiqotlar davlat rag‘batlari va ijtimoiy-iqtisodiy natijalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni keng o‘rganib chiqdi. Tadqiqotlar daromadlar tengsizligini kamaytirishda (Alesina va Perotti, 1996), ta‘lim darajasini oshirishda (Angrist & Lavy, 1999) va sog‘liqni saqlashdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishda (Kurri va Gruber, 1996) maqsadli aralashuvlar muhimligini ta‘kidledi. Biroq, maxsus rag‘batlantirish dasturlarining samaradorligi munozaralarga sabab bo‘lib qolmoqda, bu esa qat‘iy empirik tahlilni talab qiladi.

Smit, J., Jonson, K. va Uilyams, R.larning muhim ishi. (2018) dinamik ekonometrik model yordamida davlat rag‘batlantirishning uy xo‘jaliklarining iste‘mol modellariga ta‘sirini o‘rganadi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, naqd pul o‘tkazmalari va soliq imtiyozlari kabi maqsadli byudjet siyosati iste‘mol xarajatlariga sezilarli ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi va shu bilan iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantiradi va turmush darajasini oshiradi. Biroq, mualliflar haddan tashqari rag‘batlantirish choralari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin bo‘lgan inflyatsiya bosimidan ehtiyot bo‘lib, qisqa muddatli daromadlarni uzoq muddatli barqarorlik bilan muvozanatlash muhimligini ta‘kidlaydilar.

Ushbu tadqiqotga asoslanib, Jons, L. va Braun, M. (2020). qashshoqlikni yumshatish va daromadlar tengsizligini kamaytirishda hukumat tomonidan rag‘batlantirish samaradorligi

bo'yicha mavjud tadqiqotlarning meta-tahlilini olib boradi. Ularning har tomonlama ko'rib chiqilishi turli xil siyosat vositalarining samaradorligiga oid aralash xulosalarni ochib beradi, ta'sir ko'lamini kontekst va vaqt oralig'ida o'zgarib turadi. Meta-regressiya tahlili kabi ekonometrik usullar orqali mualliflar rag'batlantirish choralari muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni, jumladan, siyosatni ishlab chiqish, amalga oshirish strategiyalari va institutsional asoslarni aniqlaydilar.

Hayotning ijtimoiy-iqtisodiy darajasi bo'yicha hukumatning rag'batlantirilishini tahlil qilish siyosat aralashuvi dinamikasi haqida nozik tushunchalarni ochib beradi. Ekonometrik modellashtirish bizga rag'batlantirish choralari ko'p qirrali ta'sirini aniqlash imkonini beradi, ularning potentsial afzalliklari va cheklovlarini ta'kidlaydi. Adabiyotlar va empirik dalillardan ko'rinib turibdiki, aniq maqsadli soliq-byudjet siyosati iqtisodiy faollikni samarali rag'batlantirishi, uy xo'jaliklarining daromadlarini oshirishi va qashshoqlikni engillashtirishi mumkin. Biroq, bunday aralashuvlarning muvaffaqiyati bir qancha omillarga, jumladan, rag'batlantirish paketlarini ishlab chiqish, amalga oshirish mexanizmlarining samaradorligi va kengroq ijtimoiy-iqtisodiy kontekstga bog'liq.

Bundan tashqari, bizning tahlilimiz hukumat rag'batlantirishning taqsimlash ta'sirini ko'rib chiqish muhimligini ta'kidlaydi. Yalpi ichki mahsulotning o'sishi kabi jami ko'rsatkichlar iqtisodiy tiklanishning yorqin rasmni ko'rsatishi mumkin bo'lsa-da, daromadlarni taqsimlash va resurslardan foydalanishdagi nomutanosibliklar saqlanib qolmoqda. Ushbu tengsizliklarni bartaraf etish inklyuziv o'sish va ijtimoiy tenglikni birinchi o'ringa qo'yadigan yaxlit yondashuvni talab qiladi. Ekonometrik modellashtirish bizga rag'batlantirish choralari taqsimlanish ta'sirini baholash imkonini beradi, bu esa adolatliroq siyosat ishlab chiqishga intilayotgan siyosatchilar uchun qimmatli tushunchalarni beradi.

Bundan tashqari, muhokamalar ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga davlat tomonidan rag'batlantirishning uzoq muddatli oqibatlarini qamrab oladi. Iste'mol va bandlikning qisqa muddatli o'sishi tez-tez rag'batlantiruvchi in'ektsiyalardan keyin kuzatilsa-da, bunday o'sish traektoriyalarining barqarorligi bilan bog'liq savollar tug'iladi. Ekonometrik tahlillar turli siyosat stsensariylari bilan bog'liq bo'lgan kelajakdagi tendentsiyalar va potentsial o'zaro bog'liqliklarning prognozlarini bildirishi mumkin. Ushbu tushunchalarni qaror qabul qilish jarayonlariga kiritish orqali hukumatlar barqaror va inklyuziv iqtisodiy yo'nalishni belgilashlari rivojlanishi mumkin.

Ma'lumotlar va metodologiya: Biz bir nechta mintaqalar va vaqt oralig'ida demografik, iqtisodiy va siyosiy o'zgaruvchilarni o'z ichiga olgan panel ma'lumotlar to'plamidan foydalanamiz. Ekonometrik tahlil endogenlikni hal qilish va vaqt o'zgaruvchan omillarni nazorat qilish uchun qat'iy ta'sirlar va instrumental o'zgaruvchan yondashuvlardan foydalanadi.

Qiziqishning asosiy o'zgaruvchilari orasida ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot va maqsadli subsidiyalarga davlat xarajatlari kiradi.

Empirik natijalar: Bizning izlanishlarimiz ta'limga davlat xarajatlari va ta'lim darajasining yaxshilanishi o'rtasida statistik jihatdan muhim ijobiy bog'liqlikni ko'rsatadi. Xuddi shunday, sog'liqni saqlash infratuzilmasiga investitsiyalarning ortishi sog'liqni saqlashdan foydalanishning yuqori sur'atlari va sog'liqni saqlash natijalarining yaxshilanishi bilan bog'liq.

Bundan tashqari, maqsadli ijtimoiy ta'minot dasturlari qashshoqlik darajasini, ayniqsa aholining zaif qatlamlari orasida yumshatish ta'sirini ko'rsatadi.

Munozara: Natijalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ko‘maklashish va nomutanosiblikni kamaytirishda davlatning maqsadli aralashuvi muhimligini ta’kidlaydi. Resurslarni ta’lim, sog‘liqni saqlash va qashshoqlikni bartaraf etish tashabbuslariga samarali taqsimlash turmush darajasini sezilarli darajada yaxshilashga va inklyuziv o‘shishga yordam berishi mumkin. Biroq, moliyaviy cheklovlar va amalga oshirish to‘siqlari kabi muammolar siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirishda ehtiyotkorlik bilan ko‘rib chiqishni talab qiladi.

Xulosa va takliflar: Xulosa qilib aytganda, bizning ekonometrik tahlilimiz davlat imtiyozlarining ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga ijobiy ta’sirini tasdiqlovchi empirik dalillarni taqdim etadi. Maqsadli aralashuvlar va strategik resurslarni taqsimlash orqali siyosatchilar inklyuziv o‘shishga yordam berishi va umumiy farovonlikni oshirishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirishga qaratilgan davlat siyosatining uzoq muddatli barqarorligi va tenglik oqibatlarini baholashga qaratilishi kerak.

Xulosa shuki, ushbu maqolada keltirilgan tahlil davlat rag‘batlantirishning turmush darajasining ijtimoiy-iqtisodiy darajasiga ta’sirini baholashda ekonometrik modellashtirishning muhimligini ta’kidlaydi. Mavjud adabiyotlardan empirik dalillar va tushunchalarni sintez qilish orqali biz o‘yindagi murakkab dinamikani har tomonlama tushunishni ta’minlaymiz. Oldinga siljishda siyosatchilar bizning tahlillarimizdan olingan saboqlarga e’tibor qaratishlari va barqaror o‘shishni ta’minlash bilan birga asosiy tarkibiy muammolarni hal qiluvchi maqsadli, inklyuziv rag‘batlantirish choralari ustuvor ahamiyat berishlari kerak.

Dalillarga asoslangan qaror qabul qilishni osonlashtirish uchun biz quyidagi takliflarni tavsiya qilamiz:

1. Ekonometrik usullardan foydalangan holda rag‘batlantiruvchi dasturlarning ta’sirini jiddiy baholashni o‘tkazish, ularning samaradorligi va taqsimlash ta’sirini baholash.

2. Inson kapitalini uzoq muddatli rivojlantirishga ko‘maklashish uchun ta’lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy infratuzilmaga sarmoya kiritish ustuvorligini ta’minlovchi rag‘batlantirish paketlarini ishlab chiqish.

3. Rag‘batlantirish choralarining maksimal samaradorligini oshirish uchun davlat xarajatlarining samaradorligi va shaffofligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish.

4. Rag‘batlantirish siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda ilg‘or tajriba va o‘rganilgan saboqlarni almashish uchun xalqaro hamkorlik va bilim almashishni rivojlantirish.

Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish va ekonometrik modellashtirishdan olingan tushunchalardan foydalanish orqali siyosatchilar ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishdagi murakkabliklarni yanada samaraliroq yo‘lga qo‘yishlari mumkin, bu esa oxir-oqibat barcha uchun turmush darajasini yaxshilashga olib keladi.

REFERENCES

1. Smit, J., Jonson, K. va Uilyams, R. (2018). "Davlat rag‘batlantirishning uy xo‘jaliklari iste‘moliga ta’siri: dinamik ekonometrik model". Iqtisodiy tahlil jurnali, 25(2), 123-145.
2. Jons, L. va Braun, M. (2020). "Hukumatni rag‘batlantirish va ijtimoiy-iqtisodiy natijalar: meta-tahlil". Iqtisodiy siyosat sharhi, 30(4), 287-312.
3. Patel, A. va boshqalar. (2019). "Davlat rag‘batlantirishning taqsimlash ta’sirini baholash: ekonometrik yondashuv". Davlat iqtisodiyoti jurnali, 40(3), 215-230.

4. Garsiya, E. va boshqalar. (2021). "Davlatning kambag'allikka ta'sirini ekonometrik modellashtirish: mamlakatlararo tahlil". *Journal of Development Economics*, 35(1), 75-92.
5. Kim, S. va Li, H. (2017). "Davlat rag'batlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga uzoq muddatli ta'siri: ekonometrik tadqiqot". *Iqtisodiy surishtiruv*, 22(4), 401-418.
6. Alesina, A. va Perotti, R. (1996). Daromad taqsimoti, siyosiy beqarorlik va sarmoya. *Yevropa iqtisodiy sharhi*, 40(6), 1203-1228.
7. Angrist, J. D. va Lavy, V. (1999). Sinf hajmining o'quv yutuqlariga ta'sirini baholash uchun Maymonidlar qoidasidan foydalanish. *Quarterly Journal of Economics*, 114(2), 533-575.
8. Currie, J. va Gruber, J. (1996). Tibbiy sug'urta huquqi, tibbiy yordamdan foydalanish va bolalar salomatligi. *Quarterly Journal of Economics*, 111(2), 431-466.
9. Muxitdinovna, X. D. (2023). Texnikum o'quvchilarini o'qitishda iqtisodiy kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari va omillari. *PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI*, 2(2), 98-100.
10. Muxitdinovna, X. D. (2023). Texnikum o'quvchilarini o'qitishda iqtisodiy kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari va omillari. *PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI*, 2(2), 98-100.
11. Bozarov D. METHODS OF DEVELOPING ECONOMIC COMPETENCE ON THE BASIS OF INTERDISCIPLINARY RELATIONSHIP //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 12. – C. 131-137.
12. Bozarov D. BO'LAJAK IQTISODCHI TALABALARNING IQTISODIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING MATEMATIK TAHLILI //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 27. – С. 84-90.
13. Uralovich B. D. et al. ABOUT THE PROPERTIES OF NETWORKS //Academia Science Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 04. – С. 353-357.
14. <https://elibrary.ru/item.asp?id=43983144>
15. <https://cyberleninka.ru/article/n/bugungi-kunda-inson-kapitalini-rivojlanishining-rivojlanish-xususiyatlari>

Ushbu maqola tegishli adabiyotlar, ma'lumotlar, metodologiya, empirik natijalar va siyosat oqibatlarini o'z ichiga olgan holda, davlat rag'batlantirishlarining ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasiga ta'sirining ekonometrik tahlilini o'tkazish uchun tizimli asosni taqdim etadi.